

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО
ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА**

ВИПУСК 1

2019

Том 3

Збірник наукових праць

Київ – 2019

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Збірник наукових праць

Випуск 1, 2019

Виходить 6 разів на рік

Збірник засновано у вересні 2015 року.

Засновник: Науково-дослідний інститут публічного права.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ № 21525-11425 Р від 08.09.2015.

Ухвалено до друку та поширення через мережу Internet вченою радою

Науково-дослідного інституту публічного права

(протокол № 1 від 17.01.2019 р.)

Збірник наукових праць «Науковий вісник публічного та приватного права» включено до переліку наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін на підставі Наказу МОН України від 11 липня 2016 року № 820 (додаток 12)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Галуцько В.В. – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Науково-дослідного Інституту публічного права (головний редактор); **Дрозд О.Ю.** – доктор юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ (науковий редактор); **Короєд С.О.** – доктор юридичних наук, доцент, Приватний вищий навчальний заклад «Університет Короля Данила»; **Ковальська В.В.** – доктор юридичних наук, професор, Державний університет інфраструктури та технологій; **Журавльов Д.В.** – доктор юридичних наук, професор, Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України; **Казанцева Л.В.** – кандидат фізико-математичних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; **Крічевський С.В.** – доктор філософських наук, професор, інститут історії природознавства і техніки ім. С.І. Вавилова РАН (Російська Федерація).

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію автора.

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів.

Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць. Випуск 1. Т.З. К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. 48 с.

У збірнику висвітлюються актуальні питання теорії та історії публічного адміністрування, адміністративного, конституційного, цивільного, трудового, екологічного, кримінального і кримінально-процесуального права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів і студентів, усіх, хто цікавиться проблемами публічного та приватного права.

Адреса редакції:

Науково-дослідний інститут публічного права

03118, м. Київ, вул. Козацька, 116, к. 206, тел. (044) 228-10-31

www.nvppp.in.ua

ISSN 2618-1258 (Print)

ISSN 2618-1266 (Online)

© Науково-дослідний інститут публічного права, 2019

ЗМІСТ

Невінглоvsька Ю. М. ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ В УКРАЇНІ	4
Щавинська Ю. М. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА РЕЧОВИХ ПРАВ ТА ЇХ ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ.....	9
Зубов О. С. ЗМІСТ І ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО ТА ЕФЕКТИВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ.....	19
Яра О. С. ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	25
Махмурова-Дишлюк О. П. НОВІТНІ ПРИНЦИПИ ДОПУСТИМОСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ, ЗДОРОВ'Я, ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ КОМБАТАНТІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ	32
Левенко О. С. ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ УПРОВАДЖЕННЯ КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ.....	39
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	47

УДК 342.951:339.137.2+339.13.012.434 (477)

Невінглоvsька Ю. М.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ В УКРАЇНІ

У статті на основі доктринальних положень теорії адміністративного права, чинного законодавства визначено та сформовано поняття й розкрито зміст публічного адміністрування економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні. Визначено, що держава здійснює свою політику через державні органи (посадових осіб), діяльність яких має виконавчо-розпорядчий та судовий характер, спрямований на практичну реалізацію функцій і завдань держави через здійснення судового й адміністративного контролю та нагляду за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення високих темпів економічного зростання й забезпечення економічної та політичної безпеки країни.

Ключові слова: публічне адміністрування, економічна конкуренція, підприємницька діяльність, монополізм, адміністративне право, органи державної влади

The article, based on doctrinal provisions, the theory of administrative law, current legislation, defines and forms the concept and reveals the content of public administration of economic competition and the restriction of monopoly in Ukraine. It is determined that the state implements its policy through state bodies (officials), whose activities are executive and by-law, aimed at the practical implementation of functions and tasks of the state through control and supervision of compliance with antitrust and competition laws to increase the competitiveness of the national economy, achieving high rates of economic growth and ensuring economic and political security of the country.

Key words: public administration, economic competition, business activity, monopoly, administrative law, public authorities.

Вступ. Конституція України гарантує кожному право на підприємницьку діяльність. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не припускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види й межі монополії визначаються законом. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю

і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів[1]. І дійсно, розвиток економіки неможливо уявити без існування здорової конкуренції. З моменту незалежності держава першочерговим завданням ставила перед собою підтримку економічної конкуренції та боротьбу з монополізмом задля недопущення перевищення цінової політики та певних економічних важелів в одних руках. Визначення впливу монополій на економіку загалом є дуже важливим і водночас вкрай складним завданням. Усе більше в Україні відбувається скандалів, пов'язаних саме з монополізацією групи «Приват» на ринку палива, де неодноразові та неординарні рішення судів різного рівня викликають нерозуміння в народі з приводу їх законності та впливу держави на ці процеси. Крім того сфера транспортних послуг у всіх сферах без винятку також викликає занепокоєння й багато питань. Саме тому останнім часом усе більше уваги приділяється саме цим питанням, що є вкрай актуальними.

В основу нашого дослідження лягли роботи науковців з адміністративного права, а саме Б. Авер'янова, Р. Алімова, О. Бандурки, О. Безпалової, Ю. Битяка, З. Борисенко, П. Волвенко, В. Галунька, В. Гаращука, І. Голосніченка, С. Гусарова, А. Іванищука, С. Ківалова, Л. Коваль, О. Когут, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, С. Кузьменка, О. Крупчан, І. Магновського, Б. Малишева, Р. Мельника, О. Наливайка, С. Онищенко, Т. Удалова, І. Полякова, Ю. Притики, В. Сердюк, А. Стрижак, Г. Христова, Д. Хорошковської та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі доктринальних положень, теорії адміністративного права, чинного законодавства визначити та сформулювати поняття й розкрити зміст публічного адміністрування економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні.

Результати дослідження. Розглядаючи будь-яку сферу суспільних відносин, як-то в нашому випадку економічну, не обійтись без призми адміністративного права, оскільки будь-яка діяльність насамперед розглядається в адміністративній площині. Визначаючи поняття та зміст публічного адміністрування економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні, слід підійти від самого визначення та поняття значення певних слів. Так, щодо економічної конкуренції сьогодні серед

науковців відсутня стала точка зору. Укладачі господарського законодавства трактують поняття конкуренції (*concurrentia* – із латинської означає «змагання, суперництво») як боротьбу між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів і послуг, за привласнення найбільших прибутків. Конкуренція – це найважливіша ланка всієї системи ринкового господарства, що є стимулом, який спонукає людину до конкурентної боротьби, прагненням перевершити суперників.

Під економічною конкуренцією розуміється змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, унаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку [2]. У науковій літературі вважають, що «конкуренція» – це важливий елемент механізму саморегулювання ринкової економіки й водночас конкретна форма її функціонування. Тобто конкуренція – це суперництво між суб'єктами ринкової економіки за найкращі умови виробництва, вигідну позицію на ринку тощо [3]. У Законі України «Про захист економічної конкуренції» зазначено, що економічна конкуренція (конкуренція) – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, унаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку [4].

У своєму дослідженні з економіки Т. Гончарук зазначила, що конкуренція – це об'єктивні економічні відносини у процесі динамічного суперництва (яке має примусовий, суперечливий та евристичний характер) між суб'єктами господарювання, які мають спільні цілі. Також нею зазначено, що конкуренція між країнами не тільки існує, а й загострюється, оскільки є об'єктивні передумови для того, щоб міжнаціональні економічні відносини породжували досить гострі суперечності між інтересами різних країн. Важливим є й те, що ігнорувати їх не можна, оскільки від результатів конкурентної боротьби залежить вирішення державами внутрішніх проблем зайнятості, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення високих темпів економічного

зростання й забезпечення економічної та політичної безпеки країни [5].

Окрім того, визначення конкуренції у сфері господарювання міститься в Господарському кодексі України, де зазначено, що держава підтримує конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням здобуття ними певних економічних переваг, унаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку. Органам державної влади й органам місцевого самоврядування, що регулюють відносини у сфері господарювання, забороняється ухвалювати акти або вчиняти дії, що визначають привілейоване становище суб'єктів господарювання тієї чи іншої форми власності або ставлять у нерівне становище окремі категорії суб'єктів господарювання чи іншим способом порушують правила конкуренції. У разі порушення цієї вимоги органи державної влади, до повноважень яких належить контроль і нагляд за додержанням антимонопольно-конкурентного законодавства, а також суб'єкти господарювання можуть оспорювати такі акти в установленому законом порядку. Уповноважені органи державної влади й органи місцевого самоврядування мають здійснювати аналіз стану ринку і рівня конкуренції на ньому і вживати передбачених законом заходів щодо упорядкування конкуренції суб'єктів господарювання. Держава забезпечує захист комерційної таємниці суб'єктів господарювання відповідно до вимог цього Кодексу та інших законів [6].

Таким чином, виходячи з вищезазначених понять, доходимо висновку, що завдяки здоровій конкуренції підвищується попит на певний вид товару, забезпечується відповідна якість-ціна, і споживач насамперед може повністю задовольнити не тільки свої особисті потреби в певному споживанні, а й обрати кращі умови для працевлаштування тощо, а на державу в особі певних органів покладено основні завдання щодо забезпечення рівних умов для всіх без винятку підприємців і контролю за підвищенням рівня якості відповідного товару.

Що стосується монополізації, то укладачі сучасної правової енциклопедії зазначають, що слово «монополізація» (від. гр. *monopolia*, *monos* – «один», *poleo* – «продаю») означає досягнення суб'єктом господарювання (групою суб'єктів господарювання) монопольного

домінантного становища на ринку товару. Монополія досягається шляхом концентрації суб'єктів господарювання, недобросовісної конкуренції, антиконкурентних узгоджених дій, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції [7, с.197]. Якщо ми говоримо про Україну, то на 47% ринків товари реалізуються в умовах конкуренції, близько 11% – це ринки природних монополій, а решта – це ринки, на яких є монопольне або олігопольне становище. Незважаючи на те, що Антимонопольний комітет працює й розглядає щороку кілька тисяч справ, загалом рівень монополізації зростає. Найбільш монополізованими в Україні є паливно-енергетичний комплекс і ринок транспорту та зв'язку [8].

Із метою корелювання цих питань у державі створено та діє Антимонопольний комітет, який зобов'язаний забезпечити дотримання гравцями ринку правил добросовісної конкуренції, створення конкурентної політики та здійснювати контроль за дотриманням цих правил. А на ринках, де конкуренція об'єктивно неможлива (на ринках природної монополії – в енергетиці, комунальних послугах, зв'язку) з метою недопущення і припинення протиправних (антиконкурентних) дій, провідну роль відіграють нацкомісії. Але слід відзначити, що на сьогодні є низка проблемних питань щодо діяльності цих комісій: по-перше, вони в односторонньому порядку мають можливість впливати на результати функціонування інших учасників, по-друге, члени Національної тарифної комісії (НКРЕКУ) неодноразово завищували заробітну платню майже вдвічі та виписували собі завеликі премії.

При цьому треба підкреслити, що згідно з Господарським процесуальним кодексом України справи у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, зокрема у спорах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених законом до їх компетенції, належать до юрисдикції господарських судів [9].

Висновки. Отже, держава здійснює свою політику через державні органи (посадових осіб), діяльність яких має виконавчо-розпорядчий та господарсько-судовий характер, спрямований на практичну реалізацію

функцій та завдань держави через здійснення адміністративного й судового контролю та нагляду за додержанням антимонопольно-конкурентного законодавства з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення високих темпів економічного зростання та забезпечення економічної й політичної безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.
2. Мачуський В.В., Постульга В.Є. Господарське право: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 275 с.
3. Конкуренція. Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 3 : Київ. 792 с.
4. Про захист економічної конкуренції. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст.64.
5. Гончарук Т.І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості. Актуальні проблеми економіки. 2004. №2. С.130-146.
6. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. Ст.144.
7. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Д. Крупчан, В.С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О.В. Зайчука. Київ. Юрінком Інтер, 2015. 408 с.
8. В Україні монополізовано 42% ринків – голова АМКУ. 2015. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/07/13/550443/>
9. Господарський процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.

УДК 342.93(477)

Щавинська Ю. М.

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА РЕЧОВИХ ПРАВ ТА ЇХ ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ

У статті на основі філософії права, теорії адміністративного та цивільного права, а також вітчизняного законодавства виявлено й описано юридичну природу речових прав та їх державної реєстрації.

Доведено, що юридична природа державної реєстрації речових прав на нерухоме майно полягає в тому, що при її здійсненні виникають специфічні адміністративно-правові відносини охоронного характеру.

***Ключові слова:** адміністративно правова охорона, адміністративно правові відносини, державна реєстрація, право власності, речове право, суб'єкт публічної адміністрації, юридична природа.*

The article reveals and describes the legal nature of property rights and their state registration. This is done on the basis of the theory of natural law, the theory of administrative law, the theory of civil law, as well as domestic legislation. It is proved that the legal nature of the state registration of real rights to immovable property is that in its implementation there are specific administrative and legal relations of a protective nature.

***Key words:** administrative and legal relations, administrative legal protection, legal nature, property law, property right, state registration, subject of public administration.*

Вступ. Україна є правова демократична держава з ринкової економікою, де належний облік і захист права власності є основою забезпечення всіх матеріальних і значної частини духовних потреб, прав, інтересів громадян і бізнесу. Такі природно-правові положення філософії права слушно відображені в Конституції України, згідно з якою кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а право приватної власності є непорушним [6].

Речові права громадян та бізнесу є не тільки основою економіки України – на них базуються сімейні відносини, вони одночасно є матеріальною основою органів місцевого самоврядування та державних організацій, установ і підприємств. Іншими словами, без їх належної реєстрації та охорони неможливо забезпечити будь-яку іншу сферу суспільного життя.

В Україні приділяється певна увага законодавчому визначенню речових прав та проблемі їх державної реєстрації. І якщо з першою частиною окресленого, на наш погляд, досягнуто певної гармонії то питання захисту права власності в умовах сьогодення стоїть гостро. Його порушення, зокрема рейдерські захоплення підприємств та інші

порушення речових прав фізичних і юридичних осіб, хоча і зменшилися кількісно, однак такі факти не залишилися в минулому. Провідним інструментом адміністративної правової охорони права власності є інститут державної реєстрації речових прав, які в умовах сьогодення переживає процес подальшої трансформації та вдосконалення щодо ефективності захисту прав суб'єктів права власності.

На проблеми юридичної природи речових прав та їх державної реєстрації звертали увагу вітчизняні вчені-адміністративісти, а саме В. Галуцько, М. Гурковський, О. Єщук, С. Короєд, С. Овчарук, Я. Пономарьова, А. Правдюк, К. Ростовська, С. Саїв, Є. Харитонов, О. Юшкевич та ін. Проте вони безпосередньо питання юридичної природи речових прав та їх державної реєстрації не торкалися, а зосереджували свої наукові пошуки на більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії природного права, теорії адміністративного права, теорії цивільного права, а також вітчизняного законодавства виявити й описати юридичну природу речових прав та їх державної реєстрації.

Результати дослідження. Юридична природа речових прав є основою цивільного права. Саме в ньому, враховуючи тисячолітні традиції римського приватного права, сформована сутність і зміст права власності та похідного від них різноманітних речових прав. Проте відразу хочемо зазначити, що забезпечення, охорона та захист права власності здійснюється практично всіма галузями права. Насамперед поряд із нормами цивільного права в цьому беруть участь норми адміністративного та кримінального права, причому треба зазначити, що публічна реєстрація будь-яких прав чи суб'єктів є основою норм адміністративного права, що здійснюється на основі його норм і спеціальними суб'єктами публічної адміністрації.

Аналізуючи «вічний» первинний інститут цивільного права «право власності», неможливо оминати розуміння його в римському праві. Традиційно вважається, що римський власник має такі правоможності: право володіння, право користування, право розпорядження, право одержувати прибутки; право захисту [15].

Згідно із Британською енциклопедією право власності стосується відносин між членами суспільства та між ними щодо «речей». Речі можуть

бути матеріальними (наприклад, земля, фабрика чи діамантове кільце), або й нематеріальними (наприклад, акції та облігації чи банківський рахунок). Право власності стосується розподілу, використання та передання багатства та предметів багатства. За своєю сутністю право власності відображає економіку суспільства, в якому вона перебуває. Оскільки право власності стосується таких фундаментальних питань, як економіка та структура сім'ї, право власності також відображає політику суспільства, в якому воно знаходиться [1].

Хоча в науковій літературі існують й інші, більш широкі підходи до розуміння змісту права власності, приклад так званого повного набору прав власності названий на честь англійського юриста А. Оноре, який запропонував його 1961 року. На його погляд, до правоможностей права власності належать: право володіння, тобто право винятково фізичного контролю над благами; право користування – право вирішувати, хто і як буде використовувати блага; право доходу – право володіти результатами від використання благ; право суверена – право на відчуження, споживання, заміну чи знищення благ; право на безпеку – право на захист від експропріації благ і від псування з боку навколишнього середовища; право на передання благ у спадщину; право на безстрокове володіння благами; заборона на використання благ, які заподіють шкоду навколишньому середовищу і суспільству; право на залишковий характер, тобто право на існування процедур та інститутів, що забезпечують поновлення порушених прав і благ [8].

Західні вчені право власності розуміють як комплекс юридичних відносин між особами та між ними стосовно речей. Це сума прав та обов'язків, привілеїв та відсутність прав, повноважень та відповідальності та імунітету, що існують стосовно речей. Слово «власність» (анг. property) у звичайному вживанні англійською мовою означає «об'єкт законних прав», «майно» чи «багатство» в сукупності, часто із сильним відтінком індивідуальної власності. Англійське слово property походить безпосередньо або через французьку від латинського *proprietas*, що означає «особливий характер або якість речі» та в римських працях за часів Цезаря Августа – «володіння». Слово *proprietas* походить від *proprius* – прикметника, що означає «своєрідний» або «власний», на відміну від *communis* («загальний») або *alienus* («чужий»). Тим самим навіть до того,

як це стане юридичним терміном, «власність» на Заході виражає те, що відрізняє людину чи річ від групи або одне від одного [1].

Юридичною основою права власності, що характеризує правове поняття власності в описовому сенсі, на Заході є тенденція до агломерації в одній юридичній особі, переважно тій, яка зараз перебуває у власності речі, що є об'єктом розслідування, ексклюзивне право володіння, привілей користування та влада для передання речі. Технічною мовою, юридичні відносини законодавство Заходу, як правило, приписує власникові речі такі правоможності: 1) право володіння річчю з обов'язком у всіх інших залишатись поза таким володінням річчю; 2) привілей користування річчю, коли інші особи не мають права перешкоджати в цьому використанні власнику; 3) повноваження передавати будь-які або всі права, привілеї, повноваження й імунітети власника комусь іншому; 4) імунітет від будь-кого з тих самих прав, привілеїв і повноважень [1].

Цивільний кодекс України, що розроблений на найкращих засадах Цивільного кодексу Наполеона (1804 р.) [14], визначає, що під правом власності розуміється право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею незалежно від волі інших осіб. Зміст права власності є провоналежність власника щодо володіння, користування й розпоряджання своїм майном [16].

Отже, категорія «право власності» є невід'ємною від категорії «річ (майно)», «речове право», адже, за загальноприйнятим у цивільному праві положенням, перша завжди розкривається через другу, як сукупність певних правоможностей, серцевиною яких є право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю річчю (майном) на власний розсуд із дотриманням національного законодавства й моральних засад суспільства.

Безпосередньо звертаючись до аналізу юридичної природи «речі», на наш погляд, достатньо формального догматичного аналізу чинного законодавства. Згідно з Цивільним кодексом України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права й обов'язки. Вони поділяються на нерухомі та рухомі речі. До нерухомих (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні й морські судна, судна

внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. Рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі. Право власності та інші речові права на нерухомі речі, обтяження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації. Державна реєстрація прав на нерухомість є публічною, здійснюється відповідним органом, який зобов'язаний надавати інформацію про реєстрацію та зареєстровані права в порядку, установленому законом [16].

Іншими словами, незаперечним постулатом правознавства є те, що річчю вважається будь-який предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Одночасно слід підкреслити, що класичні нерухомі речі, а також деякі дорівнені до них підлягають обов'язковій державній реєстрації.

Державна реєстрація речових прав має певну історичну традицію, філософсько-правовим підґрунтям якої, на наш погляд є погляди німецького юриста кінця XVII століття Самуеля фон Пуфендорфа (Samuel von Pufendorf), який удосконалив теорію походження прав власності, яка існувала з давніх часів. Власність, за його визначенням, заснована на фізичній владі, що виявляється в захопленні об'єкта власності (окупації). Однак для того, щоб перетворити факт фізичної влади на право, необхідна санкція держави. Однак, як сумнівається Пуфендорф, держава не може зробити право власності там, де немає фізичного володіння. Таким чином як окупація, так і санкція держави є необхідними умовами законності власності [1].

Його доповнює відомий вітчизняній науковій спільноті англійський мислитель Джон Локк. За його роздумами, якщо хтось дає право на річ, це не просто його захоплення предметом, а той факт, що він змішав свою працю з річчю, зробивши її власною. Це право на річ, що випливає з праці, є природним правом. Він не вимагає державної санкції, щоб бути чинним. Однак вона має бути захищена державою. Дійсно, власність має основне значення для договору, який укладають люди при формуванні держави, а відмова держави у праві власності є порушенням цього договору [1]. Цікавим є підхід до охорони права власності у США, де вплив ліберальних ідей на розвиток права власності найсильніше простежується в юриспруденції, що склалася щодо захисту власності від держави. На

федеральному рівні такий розвиток подій відбувся після ухвалення Чотирнадцятої поправки до Конституції США 1868 року. Ця поправка серед іншого забороняє будь-якій державі залишати громадянина власності без належної законної процедури. Згідно з цією рубрикою Верховним судом США було скасовано багато видів економічних і землекористувальних норм на тій підставі, що вони втручаються у права власності громадян [1].

На нашу думку, публічний інститут державної реєстрації є складовим більш широкого за змістом інституту адміністративно-правової охорони. Так, на думку В. Галуцька та О. Єщук, адміністративно-правова охорона – це, з одного боку, безпосередній правовий захист соціальних інтересів громадян соціальних груп усього суспільства, а з іншого – стимулювання таких соціальних дій, наслідком чого було б зміцнення наявних суспільних відносин і нейтралізація тих соціальних тенденцій, що загрожують їм. Виходячи з цього слід вважати, що відносини адміністративно-правової охорони права власності обслуговують адміністративне право в цілому. Тут виникають вольові відносини, що позначають взаємозв'язок прав і обов'язків суб'єктів і об'єктів, які беруть у них участь, оскільки цей зв'язок пов'язаний нормами адміністративного права. У них сформовано визначену правосуб'єктність, юридично виражено сукупність соціальних властивостей учасників правовідносин охорони. У загальному вигляді це можна сформулювати як право невіддільних фізичних і юридичних осіб перебувати під публічною охороною публічної адміністрації та обов'язок суб'єктів публічної адміністрації забезпечити таку охорону. Звідси витікає особлива специфічна форма адміністративно-правових відносин у сфері охорони прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [2; 5].

Виходячи з аналізу філософсько-правових поглядів С. Пуфендорфа, Д. Локка, В. Галуцька та О. Правотова, доходимо висновку, що вагомим інститутом адміністративно-правової охорони є державна реєстрація речових прав, адже завдяки їй попереджаються посягання на право власності.

У чинному Цивільному кодексі України визначено право власності та інші речові права на нерухомі речі, обтяження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації. Державна

реєстрація прав на нерухомість є публічною, здійснюється відповідним органом, який зобов'язаний надавати інформацію про реєстрацію та зареєстровані права в порядку, встановленому законом. Відмова в державній реєстрації права на нерухомість, ухилення від реєстрації, відмова від надання інформації про реєстрацію можуть бути оскаржені до суду. Крім того в Цивільній конституції України визначено й деякі інші випадки обов'язковості державної реєстрації права власності. Наприклад, право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом. Сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій, конкретно визначеній особі (особистий сервітут). Сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. Земельний сервітут може бути встановлений договором між особою, яка вимагає його встановлення, та власником (володільцем) земельної ділянки. Земельний сервітут підлягає державній реєстрації в порядку, встановленому для державної реєстрації прав на нерухоме майно [16].

Отже згідно з чинним законодавством обов'язковій державній реєстрації підлягають речові права щодо нерухомих та прирівняних до них речей, землі, надр і деяких інших правочинів, прямо передбачених законодавством України.

Аналізовані положення Цивільного кодексу України в подальшому відображені в спеціальному Законі України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Згідно з ним державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – це офіційне визнання й підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно – це єдина державна інформаційна система, що забезпечує обробку, збереження та надання відомостей про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження. Заявник державної реєстрації – це власник або інший правонабувач, сторона правочину, у якого виникло, перейшло чи припинилося речове право, або

уповноважені ними особи – у разі подання документів для проведення державної реєстрації набуття, зміни або припинення права власності та інших речових прав та ін. Реєстраційна дія – це державна реєстрація прав, взяття на облік безхазяйного нерухомого майна, а також інші дії, що здійснюються державним реєстратором у Державному реєстрі прав [11].

На наш погляд, найбільш слушно юридичну природу державної реєстрації речових прав на нерухоме майно можна розкрити через фактичний та юридичний зміст адміністративно-правових відносин. Адміністративно-правові відносини відображають вплив адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів та об'єктів публічного управління, через що між ними виникають сталі правові зв'язки публічно-владного характеру. Сутність такої конструкції полягає в тому, що адміністративно-правова норма від імені держави визначає належну поведінку кожного зі своїх адресатів. Вона встановлює обов'язкові правила, за якими відбувається «спілкування». Ці правила формулюються у вигляді взаємних прав і обов'язків. Адміністративно-правові відносини у вузькому розумінні – це суспільні відносини, урегульовані нормами адміністративного права. Структура адміністративно-правових відносин характеризується взаємопов'язаністю всіх її складових компонентів, якими є суб'єкти, об'єкти, зміст правовідносин та юридичні факти [3].

Висновки. Отже, юридична природа державної реєстрації речових прав на речові права полягає в тому, що в її здійсненні виникають класичні адміністративно-правові охоронні відносини, в яких беруть участь заявники або уповноважені ними особи, як правило приватні суб'єкти права, та державні (публічні) реєстратори як суб'єкти владних повноважень. Змістом цих відносин є: 1) суб'єктивне право заявника отримати своєрідну публічну охорону у формальному вигляді (охоронний документ) та сутнісному значенні – задіяти весь публічний апарат захисту і державного примусу на свій бік у випадку порушення зареєстрованого речового права; 2) адміністративний обов'язок спеціального суб'єкта публічної адміністрації (реєстратора) полягає у публічній повинності здійснити таку реєстрацію. У свою чергу реєстратор має право вимагати від заявника передбачені чинним законодавством підтвердження права власності на подані до реєстрації речові права. Юридичними фактами в аналізованій сфері адміністративно-правових відносин є внесення в реєстр

рішення про державну реєстрацію, які безпосередньо призводять до виникнення зміни чи припинення правовідносин. Окремим рядком у цій сфері слід відзначити адміністративно-правові, адміністративно-процесуальні та господарсько-процесуальні правовідносини, які виникають при оскарженні рішень державних реєстраторів щодо відмови в реєстрації (реєстрації) речових прав до адміністративних або (та) судових органів.

Список використаних джерел:

1. Property law. British encyclopedia. 2018. URL: <https://www.britannica.com/topic/property-law>].
2. Галуцько В. Адміністративно-правова охорона та захист права власності. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2007. № 38. С. 192-198.
3. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В.В. Галуцько, В.І. Курило, С.О. Короєд, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Гринь Д.С., 2015. 272 с.
4. Гурковський М. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів. 2010. 16 с.
5. Єщук О. Адміністративно-правова охорона і адміністративно-правовий захист: ціле і частка. Закон і життя. 2013. С. 49-53].
6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
7. Овчарук С. Організаційно-правові засади державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 20 с.
8. Повний набір прав власності. Перелік ОНОРЕ. СУМ ДУ. Економічна теорія. 2018. URL: <https://dl.kpt.sumdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=1440&chapterid=49>
9. Пономарьова Я. Адміністративні провадження з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2009. 18 с.
10. Правдюк А. Організаційно-правові засади реєстрації і ідентифікації сільськогосподарських тварин: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 20 с.
11. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV. Відомості

Верховної Ради України. 2004. № 51. Ст. 553.

13. Ростовська К. Адміністративно-правові режими паспортизації та реєстрації фізичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 Дніпро, 2011. 20 с.

13. Саїв С. Правове регулювання міграції та реєстрації фізичних осіб в Україні (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 18 с.

14. Французький цивільний кодекс 1804 року. Історія держави і права зарубіжних країн. 2018. https://pidru4niki.com/1415082344485/pravo/frantsuzkiy_tsivilniy_kodeks_1804_roku

15. Харитонов Є. Основи римського приватного права: посібник. Харків: Одісей, 2013. 352 с.

16. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

17. Юшкевич О. Проведення в справах про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 19 с.

УДК 342.951:343.211 (477)

Зубов О. С.

ЗМІСТ І ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО ТА ЕФЕКТИВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

У статті на основі доктринальних положень теорії адміністративного права, чинного законодавства проаналізовано основні поняття з метою розкрити зміст адміністративно-правового забезпечення справедливого й ефективного правосуддя в Україні.

Визначено, що реалізація судової влади в державі здійснюється через правосуддя (конституційне, адміністративне, кримінальне, цивільне, господарське), його доступність; утворення судів як єдиної суддівської системи; органів суддівського самоврядування, контролю за додержанням законності та обґрунтованості рішень і дій державних і посадових осіб тощо. До змісту адміністративно-правового забезпечення справедливого та ефективного правосуддя слід віднести широкий комплекс, що полягає в розкритті характерних особливих властивостей, які відрізняють

адміністративно-правове забезпечення справедливого й ефективного правосуддя від інших адміністративно-правових явищ як сфери найбільш важливих суспільних відносин, що визначають цілеспрямований вплив норм адміністративного права на забезпечення та захист основних прав і свобод, гарантованих кожній людині.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, правосуддя, зміст, справедливість, ефективність

The article, based on doctrinal provisions, the theory of administrative law, current legislation, analyzes the basic concepts in order to reveal the content of administrative and legal support of fair and efficient justice in Ukraine.

It is determined that the exercise of judicial power in the state is carried out through justice (constitutional, administrative, criminal, civil, economic) and its accessibility; formation of courts as a single judicial system; bodies of judicial self-government, control over observance of legality and validity of decisions and actions of state and officials, etc. The content of the administrative and legal provision of fair and efficient justice should include a wide range, which is to reveal the characteristic features that distinguish the administrative and legal provision of fair and effective justice from other administrative and legal phenomena as the most important social relations that determine the purposeful influence norms of administrative law to ensure and protect the fundamental rights and freedoms guaranteed to everyone.

Key words: administrative and legal support, justice, content, justice, efficiency.

Вступ. Питанням, пов'язаним із правосуддям, приділено увагу в Україні науковцями різних галузей права. Однак спірні питання формування ефективної судової системи, незалежності судової гілки влади в Україні та застосування адміністративних інструментів забезпечення незалежності суддів потребують додаткового дослідження та визначення шляхів їх подолання. Захист порушених прав і свобод громадян є одним із пріоритетних векторів розвитку демократичного суспільства .

У дослідження лягли роботи науковців з адміністративного права, а саме: В. Авер'янова, О. Бандурки, О. Безпалової, Ю. Битяка, П. Волвенко, В. Галунька, І. Голосніченка, А. Іванищука, Р.Ігоніна, С. Ківалова, С. Кічмаренка, В. Колпакова, А. Комзюка, С Кузьменка, І. Магновського, Б. Малишева, Р. Мельника, О. Наливайка, І. Полякова, Ю. Притики, В. Сердюк, А. Стрижак, О.Ульяновської, Г. Хримова, Д. Хорошковської та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі доктринальних положень теорії адміністративного права, чинного законодавства визначити та сформулювати поняття й розкрити зміст адміністративно-правового забезпечення справедливого та ефективного правосуддя в Україні.

Результати дослідження. Визначаючи зміст і поняття адміністративно-правового забезпечення справедливого й ефективного правосуддя в Україні, потрібно виходити з основних прав і свобод, гарантованих кожній людині. Конституція України наголошує, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову й гарантує громадянам захист саме судом їх прав і свобод [1]. Стратегія сталого розвитку визначила мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та стратегічні індикатори оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Серед першочергових реформ, які необхідно впровадити, особлива увага приділяється судовій, метою якої є утвердження такого правопорядку, який ґрунтується на високому рівні правової культури в суспільстві, діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини, а в разі їх порушення – справедливого їх відновлення в розумні строки. Судова система України та суміжні правові інститути існують для захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права [2]. Тобто саме державно-юридичний захист прав людини є необхідною складовою в системі захисту. Наше дослідження будемо розглядати у площині адміністративного права. Визначаючи поняття та зміст, потрібно залучати словникові тлумачення. Так, словник української мови тлумачить слово «забезпечення» як «дію за значенням забезпечити» та «матеріальні засоби до існування» [3]. Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує слово «забезпечити» як створити надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [4]. Найбільш розгорнуто, на нашу думку, вказане поняття визначено О. Дручек: «...у загальноприйнятому сенсі під забезпеченням мається на увазі надання

(постачання) чогось або кимсь у достатній кількості; створення повного і достатнього комплексу умов, необхідних для здійснення чого б то не було; надання гарантій». Неюридичний зміст поняття розкривається, наприклад, у Великому тлумачному словнику української мови. Таке розуміння є основою юридичних визначень правового забезпечення, більшість із яких в основі мають наведену конструкцію. Зазначена обставина політомії терміна зумовлює той факт, що в юридичній літературі використовуються різні дефініції правового забезпечення, зокрема у спробі окреслити його механізм: у контексті адміністративного права й діяльності йдеться про механізми забезпечення «захисту», «охорони», «реалізації», «здійснення кантування» тощо. Вочевидь ці поняття не є тотожними, вони потребують розроблення чітких критеріїв диференціації, уточнення дефініцій, розмежування змісту [5]. Виходячи з такого трактування, судова гілка влади є самостійною, її забезпечення здійснюється у першу чергу державою через відповідні правові норми, створюючи умови для належного функціонування суддів та забезпечення їх незалежності, у другу – через відповідний інструментарій, у нашому випадку – адміністративний, який направлений на здійснення та охорону встановлених державою гарантій.

Існування жодної системи не може обійтись без чітко визначених критеріїв. Так потрібно враховувати норми права, у нашому випадку – адміністративні, предмет, об'єкт та суб'єкт адміністративно-правового забезпечення; адміністративно-правові відносини та взаємодію між ними тощо. Дійсно, до предмета в адміністративному праві належить адміністративна діяльність щодо забезпечення захисту від неправомірних дій органів виконавчої влади та інших суб'єктів публічної адміністрації. Розглядати питання захисту в адміністративному праві можливо в декількох напрямках. Так, укладачі підручника «Адміністративного права» вказують, що інструменти захисту прав, свобод та інтересів приватних осіб у сфері публічного адміністрування – це адміністративні (квасісудові) засоби правового захисту приватних осіб в адміністративно-правових відносинах із суб'єктами публічної адміністрації через звернення до відповідного компетентного позасудового арбітра щодо незаконності рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації [6]. Також уповноважена законом особа вправі вимагати від державних органів і

посадових осіб виконання щодо неї певних обов'язків. А також коли громадянин є зобов'язаною стороною, відповідні державні органи слідкують за виконанням цих обов'язків. Та якщо орган виконавчої влади чи його посадова особа не виконують своїх обов'язків і цим порушують права чи свободи людини, вона має реальну можливість скористатись правовим механізмом судового чи адміністративного оскарження таких рішень чи дій [7]. Таким чином, адміністративний захист відбувається в різних напрямках: не тільки приватні особи можуть звернутися за захистом своїх прав та інтересів, а й уповноважені законом посадові особи тощо.

Досліджуючи «Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні», О. Ул'яновська зазначила, що сучасні наукові дослідження щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання його реалізації умовно поділено на чотири групи за предметом наукового пошуку: правове регулювання реалізації права на судовий захист; формування системи судів та організації їхньої діяльності; кадрове забезпечення діяльності судів; удосконалення дисциплінарної юрисдикції стосовно суддів. Однак у наукових роботах не в повному обсязі висвітлено окремі принципів питання, зокрема: поняття судового захисту та місце права на судовий захист у системі конституційних прав людини і громадянина; відносини у сфері реалізації конституційного права на судовий захист як предмет адміністративно-правового регулювання; адміністративно-правові засоби реалізації конституційного права на судовий захист та їхнє місце в системі державно-правових засобів; гарантування реалізації права на судовий захист тощо [8]. А. Іванищук визначив за змістом адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади – це система норм адміністративного права, основоположних засад (концепцій доктрин і принципів правового регулювання), адміністративно-правових відносин та адміністративного інструментарію (форм і методів адміністративної діяльності та адміністративних процедур), які в сукупності формують комплексний інститут адміністративного права, що наповнений численними вертикальними й горизонтальними зв'язками, поєднує однорідні суспільні відносини [9]. А науковець С. Кічмаренко зазначив, що зміст незалежності судової влади прямо впливає з принципу незалежності судової влади й може розглядатись у вузькому та широкому розумінні. У першому випадку – як незалежність суддів під час винесення

ними рішення в юридичній справі, у другому – як комплекс правових заходів щодо недопущення впливу на суддів, забезпечення належних умов для праці й побуту суддів та інших представників судової влади, надання якісних адміністративних послуг у системі судової влади. До сфери, яка впливає на незалежність судової влади, належать проблеми формування суддівського корпусу, організаційно-правові питання, взаємодія з адвокатами і прокурорами, протидія діяльності деструктивних псевдогромадських організацій. Визначено, що чесність, висока професійність, дотримання присяги суддями є невід’ємними елементами незалежності судової влади [10]. Виходячи з вищевикладеного вбачається, що сталої точки зору серед науковців щодо визначення змісту адміністративно-правового забезпечення справедливого та ефективного правосуддя не вироблено. Так, Р. Ігонін вказує, що попри поширене використання означеного поняття в наукових працях, юридична наука ще не виробила загальноприйнятих підходів до розуміння змісту терміна «адміністративно-правове забезпечення» [11].

Висновки. Таким чином, реалізація судової влади в державі здійснюється через правосуддя (конституційне, адміністративне, кримінальне, цивільне, господарське), його доступність; утворення судів як єдиної суддівської системи; органів суддівського самоврядування, контроль за додержанням законності та обґрунтованості рішень і дій державних і посадових осіб тощо. На нашу думку, до змісту адміністративно-правового забезпечення справедливого й ефективного правосуддя слід віднести широкий комплекс, що полягає в розкритті характерних особливих властивостей, які відрізняють адміністративно-правове забезпечення справедливого та ефективного правосуддя від інших адміністративно-правових явищ як сфери найбільш важливих суспільних відносин, що визначають цілеспрямований вплив норм адміністративного права на забезпечення та захист основних прав і свобод гарантованих кожній людині.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : із змін. та допов., внесеними Законом України від 24 груд. 2004 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ. Парлам. вид-во, 2006. 60 с.

2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки Указ Президента №276/2015 URL.<https://www.president.gov.ua/documents/2762015-19002>
3. Словник української мови: в 11 томах. Т.3, 1972. С.17
4. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ. ВТФ Перун. 2003. 1440 с.
5. Дручек О. М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України. Форум права. Вип.2. 2013. С. 123–128.
6. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
7. Полухович В. Адміністративно-правовий захист особи у відносинах з органами державної влади. Право України. 2003. №5. С.41-46.
8. Ул'яновська О.В. Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні: автореф. на здобут. докт. юр. наук. 12.00.07. Дніпро. 2018. 34 с.
9. Іванищук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні: дис. на здобут. докт. юр. наук: 12.00.07. Київ. 2017. 466 с.
10. Кічмаренко С. М. Адміністративно-правове забезпечення незалежності судової влади в Україні. Автореф. на здобут. канд. юр. наук. 12.00.07. Київ. 2017. 21 с.
11. Ігонін Р. В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. Адвокат. 2011. №1. С.36-40.

УДК 342.9:34.08(477)

Яра О. С.

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті сформовано поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Доведено, що це система засад, інструментів і процедур, які здійснюються суб'єктами публічної адміністрації на основі норм адміністративного права з метою надання студентам галузі знань «Право» якісних знань і та інших можливостей відповідно до європейських стандартів, створення належних умов для творчої праці науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, вища

юридична освіта, знання, норми адміністративного права, поняття, студент, суб'єктами публічної адміністрації.

The article forms the concept of administrative and legal support of higher legal education in Ukraine. It is proved that this is a system of principles, tools and procedures carried out by public administration entities on the basis of administrative law in order to provide students in the field of knowledge "right" quality knowledge and other opportunities in accordance with European standards, creating appropriate conditions for creative work scientific and pedagogical workers.

Key words: *administrative and legal support, concept, higher legal education, knowledge, norms of administrative law, student, subjects of public administration.*

Вступ. Від проголошення цінностей Великої французької революції – свободи, рівності та братерства – засади рівності всіх перед законом і в реалізації своїх можливостей є незаперечними. Проте носіями позитивних зрушень та організації суспільного життя на користь громадян завжди були представники певної еліти, яка є дуже різною залежно від національних особливостей, політичних поглядів та часових епох. Однак загальною рисою, що об'єднує еліту, є те, що вони мали вищу освіту (закінчену чи нескінчену). Адже будь-яка фактична еліта відрізняється від інших категорій населення тим, що має певну систему знань, що дозволяє її абстрактно мислити щодо світоглядних, громадянських та професійних цінностей. А навички цього набуваються саме в системі вищої освіти.

На вершині піраміди соціальних норм перебувають норми права. Відповідно, не заперечуючи важливість інших гуманітарних спеціальностей, правознавство є деякою мірою вершиною гуманітарних наук. Це підтверджується тим, що у відносній чисельності більшість осіб, яких можна віднести до національних еліт, є юристами.

В умовах сьогодення юридична освіта в Україні переживає період свого позитивного оновлення на засадах і стандартах євроатлантичної спільноти. Проте в процесі здійснення цієї діяльності виникають як певні законодавчі невідповідності, так і консервативний опір деякої частини науково-педагогічних ортодоксів. Що потребує як доктринального, так і законодавчого подальшого вдосконалення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

До проблеми адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні звертали свої наукові погляди вітчизняні вчені О. Бондаренко, Н. Бондарчук, І. Булик, К. Грищенко, Н. Губерська, А. Іванищук, Н. Коротка, М. Курко, М. Мартинов, Л. Миськів, В. Пальчиков, В. Селюков, О. Скочиляс-Павлів, О. Хохленко, І. Хохлова, І. Тикович, А. Шпак, С. Яровий та ін. Проте вони аналізовану нами проблематику безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки та більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних поглядів на цю проблематику вчених-адміністративістів і чинного законодавства сформулювати поняття правового забезпечення вищої освіти в Україні.

Результати дослідження. Згідно зі словником української мови «забезпечувати» означає постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування, створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [1]. Чинне вітчизняне законодавство доводить, що вища освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [2]. Енциклопедичні джерела визначають, що юридична освіта – це частина системи спеціалізованої освіти, яка забезпечує підготовку правознавців (юристів) для роботи в державному апараті, судах, адвокатурі, народному господарстві, правоохоронних органах [3].

У юридичній літературі не виявлено суто теоретичних праць, присвячених розкриттю юридичної природи адміністративно-правового забезпечення, однак є багато монографічних праць, присвячених різноманітній спеціалізації аналізованої проблематики. Наприклад, А. Іванищук доводить, що адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади – це цілеспрямований нормативно-організаційний вплив норм адміністративного права, які розвивають та уточнюють конституційні

норми, що визначають теоретико-правові засади функціонування судової гілки влади з метою створення належних умов для забезпечення суддями прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, публічного інтересу держави й суспільства в цілому. За змістом адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади є системою норм адміністративного права, основоположних засад (концепцій, доктрин і принципів правового регулювання), адміністративно-правових відносин та адміністративного інструментарію (форм і методів адміністративної діяльності та адміністративних процедур), які в сукупності формують комплексний інститут адміністративного права, що наповнений численними вертикальними і горизонтальними зв'язками, поєднує однорідні суспільні відносини. [4].

Останнім часом в Україні центральним органом виконавчої влади, який здійснює публічне адміністрування у сфері освіти, затверджуються стандарти вищої освіти. Першим її рівнем є стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня – галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Правознавство», відповідно до якого визначений наступний перелік компетентностей випускника: інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов; загальні компетентності: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватися іноземною мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями; здатність бути критичним і самокритичним; здатність працювати в команді; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) та ін.; здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві; знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів; повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи [5].

Крім того слід підкреслити, що Угода про асоціацію України з ЄС вимагає повною мірою поважати обов'язки щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнього культурного та мовного розмаїття, сприяння розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур. Сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема з метою реформування та модернізації систем вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами; розширення можливостей вищих навчальних закладів; активізації мобільності студентів та викладачів; увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти [6].

Висновки. Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі узагальнення щодо рис поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні:

1) здійснювати публічне забезпечення вищої освіти в Україні – це означає надавати студентам якісні знання відповідно до стандартів, що відповідають європейським, задовольняти студентів і науково-педагогічних працівників усім необхідним для належного проведення занять і патріотичного виховання, надавати студентам, які не мають можливості забезпечити себе за рахунок приватної ініціативи, достатні кошти для достойного навчання;

2) вища юридична освіта – це гуманітарна система подвійної наукової природи: по-перше – вищої освіти як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок та ін., компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти; по-друге – спеціалізованої освіти, яка забезпечує підготовку правознавців (юристів), які мають здійснювати професійний захист прав, свобод та інтересів громадян, бізнесу, забезпечувати публічний інтерес держави і суспільства в цілому юридичними засобами;

3) адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти – це система засад, інструментів і процедур публічного адміністрування

цілеспрямованого нормативно-організаційного впливу норм адміністративного права, які розвивають та уточнюють конституційні норми, що визначають теоретико-правові засади функціонування вищої освіти з метою створення належних умов для реалізації студентам права на якісну вищу освіту та інших їх прав й інтересів, публічного інтересу держави й суспільства в цілому;

4) з урахуванням точки зору А. Іванищука, за змістом адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти є системою норм адміністративного права, основоположних засад (концепцій, доктрин і принципів правового регулювання), адміністративно-правових відносин та адміністративного інструментарію (форм і методів адміністративної діяльності та адміністративних процедур), які в сукупності формують комплексний інститут адміністративного права, що наповнений численними вертикальними і горизонтальними зв'язками, поєднує однорідні суспільні відносини;

5) в Україні діють стандарти вищої освіти, відповідно до яких визначені компетенції випускника щодо здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі професійної правничої діяльності та у процесі навчання;

6) сучасна науково-педагогічна природа вищої юридичної освіти розвивається в нерозривному зв'язку з ЄС, зараз – шляхом реалізації Угоди про асоціацію України з ЄС, згідно з якою здійснюється реформування та модернізація систем вищої освіти, сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу, підвищення якості та важливості вищої освіти, поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами та мобільності студентів і викладачів.

Отже, адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти в Україні – це система засад, інструментів і процедур, які здійснюються суб'єктами публічної адміністрації на основі норм адміністративного права з метою надання студентам галузі знань «Право» якісних знань й інших можливостей відповідно до європейських стандартів, створення належних умов для творчої праці науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 томах. Том 3. 1972. С. 18.

2. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37-38. ст. 2004
3. Юридичні терміни. Тлумачний словник/ В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін.; за ред. В.Г. Гончаренка. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
4. Іванищук А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні : монографія . Київ ; Херсон : Грінь Д. С., 2015. 434 с.
5. Стандарт вищої освіти України. Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський). Ступінь вищої освіти – бакалавр 08 "Право". Галузь знань спеціальність 081 "Право". Затверджено Наказом МОН від 12 грудня 2018 № 1379. Міністерство освіти і науки України. 2018. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>].
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. Верховна Рада України. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text].
7. Бондаренко О. Адміністративно-правові засади виховної діяльності вищих навчальних закладів України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Херсон, 2012. 19 с.
8. Бондарчук Н. Організаційно-правові засади забезпечення фінансування вищої освіти: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 20 с.
9. Булик І. Адміністративно-правове забезпечення права на освіту та фахову підготовку інвалідів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 18 с.
10. Грищенко К. Правове регулювання видатків на вищу освіту : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 1999. 18 с.
11. Губерська Н. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 37 с.
12. Коротка Н. Організаційно-правові засади публічного адміністрування у сфері післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 18 с.
13. Курко М. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 40 с.
14. Мартинов М. Організаційно-правові засади управління юридичною освітою в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2012. 18 с.
15. Миськів Л. Адміністративно-правові засади впровадження інклюзивної освіти в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 36 с.

16. Пальчиков В. Правові проблеми вдосконалення організації діяльності та управління у сфері освіти: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 16 с.
17. Селюков В. Організаційно-правове регулювання післядипломної освіти в ОВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 20 с.
18. Скочиляс-Павлів О. Організаційно-правові аспекти протидії корупційним діянням у сфері освіти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2012. 19 с.
19. Хохленко О. Адміністративно-правові засади діяльності місцевих державних адміністрацій у сфері освіти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 19 с.
20. Хохлова І. Система адміністративно-правових засобів забезпечення права громадян на здобуття вищої освіти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Херсон, 2012. 18 с.
21. Шпак А. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері освіти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 19 с.
22. Яровий С. Організаційно-правове забезпечення виховної роботи в закладах освіти МВС України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 21 с.
23. Тикович І. Юридична освіта як елемент правової системи України. Юридичний вісник. 2016. № 4 (41). С. 54-58.

УДК 342.9.23:351.746

Махмурова-Дишлюк О. П.

**НОВІТНІ ПРИНЦИПИ ДОПУСТИМОСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА
ЖИТТЯ, ЗДОРОВ'Я, ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ КОМБАТАНТІВ В
УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ**

У статті виявлено й узагальнено юридичну природу принципу недопустимості порушення права на життя, здоров'я, честі і гідності осіб, які опинилися в епіцентрі збройного конфлікту в Україні. Сутністю цього є недопустимість порушення права на життя, здоров'я та інших невід'ємних природних прав комбатантів, які припинили збройний опір, а також будь-яких інших осіб в умовах збройного конфлікту в Україні.

Ключові слова: *життя і здоров'я, збройний конфлікт, збройний опір, комбатант, принцип, суб'єкт владних повноважень.*

The article reveals and summarizes the legal nature of the principle of inadmissibility of violation of the right to life, health, honor and dignity of persons who found themselves at the epicenter of the armed conflict in Ukraine. The essence of which is the inadmissibility of violating the right to life, health and other inalienable natural rights of combatants who have ceased armed resistance, as well as any other persons in the context of the armed conflict in Ukraine.

Key words: *armed conflict, armed resistance, combatant, life and health, principle, subject of power.*

Вступ. Війна і військові конфлікти вже давно, можна сказати – з давніх-давен ведуться за певними правилами. Ці правила завжди базуються на певних засадах, які притаманні суспільствам, у яких відбувається військовий конфлікт. Ще в Стародавній Греції вбивати полонених воїнів, продавати в рабство жінок і дітей із захоплених міст уважалося жорстокістю (хоча в силу відсутності законодавчого покарання за такі діяння на практиці саме таке постійно й відбувалося) [1].

Суттєво засади ведення військових конфліктів наповнилися гуманістичними началами в період середньовікової роздробленості європейських держав, коли війни виникали постійно і, як правило, між кровними родичами. Так, у європейських лицарів особливо в пошані була благородність, великодушність, право переможця помилувати переможеного тощо [2]. На початку ХХ століття сформовані тисячоліттями гуманітарні засади ведення військових дій отримали своє міжнародне оформлення – через кодифікацію та ухвалення гаазьких конвенцій та декларацій щодо міжнародного права збройних конфліктів 1899 і 1907 років, які були визнані більшістю європейських держав.

Принципи адміністративного права є провідною категорією адміністративного права всіх континентальних країн Європи романо-германської правової сім'ї, до яких входить і система права України. У принципах права найбільш повно виявляються вся сутність і зміст людиноцентристського вітчизняного адміністративного права, в якому життя, честь і гідність людини виявляються найбільш рельєфно.

При цьому найбільш важкими для розуміння і для виконання є принципи адміністративного права, які є дотичними до засад

міжнародного гуманітарного права збройних конфліктів. Адже воїни, які на «законних» підставах у відкритому бою намагалися вбити один одного, мають обов'язок точно визначити час, коли противник перестав чинити опір, і не тільки не завдавати йому шкоду, а навпаки – надавати медичну допомогу, а після взяття в полон – турбуватися про його природні потреби.

У цій царині в Україні, в умовах реального збройного конфлікту з російсько-терористичними військами, існує низка викликів, які вимагають, як правотворчого, так і правозастосовного врегулювання.

До проблеми принципів адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні звертали наукові погляди вчені С. Бескоровайний, Я. Букреєв, А. Вишневський, В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, Ю. Лісова, С. Марущенко, О. Правоторова, Ю. Радковець, Є. Руденко, С. Сірий, Г. Христова, J. Fuller на ін. Проте вони аналізовану нами проблематику безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки та більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, теорії природного права та чинного законодавства вивести й узагальнити принцип недопустимості порушення права на життя, здоров'я, честі й гідності комбатантів, які припинили збройний опір.

Результати дослідження. Згідно зі словником української мови «принцип» – це: 1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; 2) основний закон якої-небудь точної науки; 3) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; 4) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [3].

Теорія адміністративного права доводить, що принципи адміністративного права – це найбільш загальні та стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення права, свобод і законних інтересів приватних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. При цьому первинним у галузі адміністративного права визначається значення принципу верховенства

права, що полягає в тому, що суб'єкти публічної адміністрації визнають право як найвищу цінність, яка забезпечує права і свободи приватних осіб та публічний інтерес суспільства. Згідно з цим фіксується, що найвищою цінністю є Людина, її права і свободи, усі ж інші цінності, зокрема держава й закон, є вторинними; законодавство і право не тотожні, нормативний акт, який порушує права і свободи людини, є неправовим і не підлягає виконанню, його виконання є карним; законодавство, що відповідає теорії природного права, підлягає беззаперечному виконанню, а невиконання є карним; принцип верховенства права визначає зміст і спрямованість діяльності держави, зокрема суду та суб'єктів публічної адміністрації [4].

Однак такий підхід не може в повному обсязі характеризувати юридичну природу засад адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні. Адже міжнародне гуманітарне права застосовують, коли відбуваються міжнародні збройні конфлікти, в яких беруть участь, хоча б дві держави; ситуація, коли вся або частина території країни окупована іноземними силами; збройні конфлікти в межах однієї країни (наприклад, між урядовими військами й однією чи кількома організованими озброєними групами або між різними організованими озброєними групами). Воно застосовується до всіх сторін конфлікту незалежно від того, хто його розпочав [6].

Міжнародне гуманітарне право захищає комбатантів, а також тих, хто не бере участі або припинив брати участь у військових діях, наприклад: цивільних осіб, медичний і духовний військовий персонал; комбатантів, які поранені, хворі або зазнали корабельної аварії; військовополонених й інтернованих цивільних осіб. Визнаючи наявність особливих потреб у жінок і дітей, їм надається додатковий захист [8].

Як відомо, до джерел Міжнародного гуманітарного права належать такі: Женевська конвенція (I) про поліпшення долі поранених та хворих в регулярних арміях; Женевська конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, за складу озброєних сил на морі; Женевська конвенція (III) про поводження з військовополоненими; Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни. А також: Додатковий протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів; Додатковий протокол II,

що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру; Додатковий протокол III про введення додаткової відмітної емблеми у вигляді Червоного Хреста і Червоного Півмісяця [7].

Непересічні гуманітарні засади в умовах збройних конфліктів зосереджені в Конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях. Згідно з ними будь-які сторони конфлікту, будь-то рядовий, молодший, старший начальницький склад, мають гуманно ставитися до осіб, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема до тих осіб зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тих, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового стану чи будь-якими іншими аналогічними критеріями [8].

Із цієї засади можна зробити як мінімум два висновки. По-перше, будь-який воїн збройних урядових сил, партизан, ополченець, доброволець та інші особи, які беруть участь у збройному конфлікті, щодо комбатантів противника, які припинили збройний опір, а також будь-яких інших осіб, які набувають ознак суб'єкта владних повноважень, мають адміністративні обов'язки (надати медичну допомогу, забезпечити харчуванням, захистити від не благо приємних факторів погоди) і заборони гуманітарного характеру, і недотримання останніх веде до національної кримінальної відповідальності, або до міжнародної кримінальної відповідальності за злочини проти людяності. Це спеціальні суб'єкти владних повноважень в умовах збройних конфліктів (публічно владі комбатанти). По-друге, з цього формується принцип недопустимості порушення права на життя, здоров'я, честі й гідності комбатантів, які припинили збройний опір, а також будь-яких інших осіб в умовах збройного конфлікту.

Щоб досягти таких засадничих показників публічної влади, комбатантам забороняється вчинення таких дій: насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; захоплення заручників; наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе ставлення; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні. Вони зобов'язані підбирати

поранених і хворих та надавати їм допомогу незалежно від того, до якої сторони конфлікту такі люди належать [8].

Треба зазначити, що в умовах збройного конфлікту комбатант не має постійного публічно-владного статусу. Під час перебування в казармі, підготовки до бою й безпосередньо під час активної фази ведення бою він є воїном, який із ризиком для свого життя зобов'язаний виконувати бойове завдання, зокрема шляхом знищення (вбивства та поранення) комбатантів противника. Однак у випадку перемоги в бою, поза полем бою, при звільненні від ворога населених пунктів він самостійно чи в складі підрозділу вступає в суспільні відносини з пораненими і такими, що здались (здаються) в полон, комбатантів противника та з мирними особами. В цьому випадку воїн-переможець зі зброєю в руках має потенційну практично необмежену владу щодо комбатантів противника, які є пораненим чи здались в полон, та мирним населенням. Він, на наш погляд, беззаперечно стає безмежно публічно владним суб'єктом адміністративного та кримінального національного права, а також міжнародного гуманітарного права.

В українському війську такі засадничі положення знайшли своє конкретне соціально-гуманітарне закріплення. Так, Міністерство оборони України та Міжнародний Комітет Червоного Хреста рекомендують командному складу Збройних Сил України певний процес прийняття рішень під час бойових дій. Зокрема до них офіційно доводиться, що відповідальність командування або ієрархічна (командна) відповідальність – це принцип права збройних конфліктів. Згідно з ним командири будуть притягнуті до кримінальної відповідальності, якщо вони знали або мали б знати, що підлеглі збираються порушити закон (тобто вчинити воєнний злочин), але нічого не зробили, щоб запобігти цьому; або якщо вони не вживають жодних заходів щодо підлеглих (покарання або доповідь за підпорядкованістю), які вже порушили закон (вчинили воєнний злочин). Інші начальники, такі як штабний персонал, хоча й не відповідають за здійснення командних функцій, несуть кримінальну відповідальність, якщо знають про воєнні злочини – скоєні або такі, що готуються, – вчинені їхніми підлеглими, а так само не заважають їм або не доповідають про них своєму керівництву. Підкреслюється, що одним з основних принципів міжнародного права передбачається, що держави не можуть

використовувати внутрішнє законодавство, щоб виправдати невиконання своїх міжнародних зобов'язань. Тому цей документ ґрунтується на припущенні, що ті органи влади, які мають законні повноваження змінювати вітчизняні закони, декрети та правила, забезпечили відповідність внутрішнього законодавства міжнародним стандартам [5].

Висновки. Отже, принцип недопустимості порушення права на життя, здоров'я, честі й гідності комбатантів, які припинили збройний опір, а також будь-яких інших осіб в умовах збройного конфлікту в Україні – це засади теорії природного права, міжнародного гуманітарного та національного адміністративного і кримінального права, що є визнанням первинності життя, здоров'я, честі й гідності комбатантів противника, які припинили збройний опір, а також будь-яких інших осіб із боку публічно владних комбатантів – поза полем бою чи коли під їх контролем перебуває мирне населення звільнених територій.

Список використаних джерел:

1. Fuller, J. F. C. The Generalship of Alexander the Great. London: Eyre & Spottiswoode, 1958. 320 p.
2. Лицарський кодекс індоєвропейської мілітарної традиції. 2018. URL: http://veterano.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7380:litsarskij-kodeks-indoevropejskoji-militarnoji-traditsiji&catid=36&Itemid=191
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 7. 1976. С. 693.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
5. Процес прийняття рішень під час бойових дій. Київ: Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) Делегація МКЧХ, 2018. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/books/process0808.pdf>
6. Основи міжнародного гуманітарного права. 2017. URL: <http://ua.icrc.org/2017/08/11/ihl-basics-ukr/>
7. Міжнародне гуманітарне право. Товариство Червоного Хреста України. 2018. URL: <https://redcross.org.ua/ihl/general-information/>
8. Радковець Ю. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України. Наука і оборона. 2014. № 3. С. 36-42.
9. Збройний конфлікт в термінах (Путівник для України) / Дуцик Д., Черниш В., Вороніна В., Рюче Н., Мороз І., Паперняк О., Калупаха І. Київ: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо

переміщених осіб. 2018. 90 с.

10. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Затверджено Наказом Міністерство Оборони України від 23 березня 2017 р. Ліга Закон. 2018. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE30572.html

11. Сірий С. Сутність поняття «локальна війна» і «воєнний конфлікт» та їх типологія. Політичний менеджмент. 2006. № 4. С. 124-134.

12. Бескоровайний С. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. Юридична Наука. 2014. № 3. С. 217-227.

13. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 26. Ст. 892.

14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 1, Ст.1.

УДК 342.56:35

Левенко О. С.

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ УПРОВАДЖЕННЯ КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

У статті розглянуто адміністративно-правове забезпечення управління космічної галузі щодо використання ракетно-космічних подвійних технологій в економіці держави для компенсування певною мірою значних витрат на їх створення. Використання технологій військово-промислового комплексу в народному господарстві використовується в Китаї. Зважаючи на те, що економіка Китаю досягла статусу першої економіки в світі, доцільно вивчити китайський досвід. Зміни (законодавчі, управлінські, адміністративні), які проведені в КНР для використання високих технологій ракетно-космічної галузі в інших галузях, можуть стати прикладом і для України. Це стосується й ефективного використання публічного адміністрування.

Ключові слова: публічне адміністрування космічної галузі, адміністративно-правове забезпечення, норми адміністративного права, законодавча основа використання ракетно-космічних технологій, технології подвійного призначення.

The article discusses the administrative and legal support for the management of the space industry in terms of the use of rocket-space dual technologies in the economy of the state to compensate, to some extent, the huge costs of their creation. The use of technologies of the military-industrial complex in the national economy is used in China. China's economy has reached one of the first economies in the world, it is advisable to study the Chinese experience. Changes (legislative, managerial, administrative) carried out in the PRC for the use of high technologies of the rocket and space industry in other industries can become an example for Ukraine. And this refers to the effective use of public administration.

Key words: *public administration of the space industry, administrative and legal support, norms of administrative law, legislative basis for the use of rocket and space technologies, dual-use technologies.*

Вступ. Правова основа адміністрування в ракетно-космічній галузі України під управлінням Державного космічного агентства виглядає достатньою. Але є деякі хибні положення, які відгородили практичну діяльність і її результати від використання в економіці України на рівні інших галузей. Забуто навіть досвід Радянської України: наприкінці існування СРСР втілювалась так звана «конверсія військово-промислового комплексу», зокрема ракетної промисловості під керівництвом Міністерства загального машинобудування СРСР. Тут важливо розуміти, що не тільки в СРСР, але й у КНР (там у той же час почалася конверсія) уряди побачили величезний розрив у розвитку військово-промислового комплексу (ВПК) і галузей цивільного призначення. Могли розвиватися певною мірою тільки ті галузи, які забезпечували військово-промисловий комплекс.

Це дало поштовх для виготовлення підприємствами ВПК так званих «товарів народного вжитку» майже в достатній кількості. Але після здобуття незалежності Україна відкрила кордони для високоякісної іноземної продукції, і витвори військово-промислової галузі не витримали конкуренції. Продовження конверсії не відбулося. А далі Україна взагалі відмовилась від військово-промислового комплексу. Були розпущені ракетно-космічні війська України. Величезна кількість озброєнь буда передана Російській Федерації чи була знищена на вимогу США. Згодом, коли було створено в Україні космічне агентство, підпорядковані йому ракетно-космічні підприємства втратили державні замовлення, а мирний

статус України зажадав навіть назву цього агентства визначити як космічного, хоча всі добре розуміли, що ракети-носії потрібні. Тобто реально агентство є ракетно-космічним.

Важливо розуміти й те, що нічого, крім міжконтинентальних балістичних ракет і якоїсь кількості супутників військового призначення українські підприємства виготовляти не могли і не можуть. То чи не варто було б ті технології, які ми мали ще 1991 року, втілити в інших галузях?

Конверсія в КНР не припинилась, а розвивається, але вже в інших формах і в інших масштабах. Як розвивається і ВПК Китаю. І хоча зараз Китай «завойовує» світ економічними методами, пропонуючи свою недорогу і високоякісну продукцію, не дуже розраховуючи на військові агресивні дії, високі технології в китайській ракетно-космічній галузі розвиваються небаченими раніше темпами.

Правове адміністрування, зокрема в ракетно-космічній галузі загалом і в частині передання подвійних технологій в інші галузі вивчалось як в Україні (О. Правоторова, І. Орловська, Л. Сорока, Ю. Юринець, А. Зубко, О. Левенко), так і в інших країнах, зокрема в Китаї: Чжоу Сюегуан (周雪光), Лі Ченчжи (李承志).

В Україні основними керівними документами для Державного космічного агентства України є Конституція України [1] і Закон України «Про космічну діяльність» [2], постанови Кабінету Міністрів України з конкретних питань (не пов'язаних із плануванням використання доходів від ракетно-космічної діяльності, – наприклад, Концепція реалізації державної політики у сфері космічної діяльності на період до 2032 року [3]), а також Програми космічного агентства певних періодів на основі Закону, які визначають науково-технічні завдання підпорядкованих агентству підприємств і інститутів, терміни їх виконання і фінансування. Оскільки такі програми давно не приймаються, слід звертатися до Закону.

За Законом отримується, що Державне космічне агентство України практично не належить до економіки України, а програми й концепції програм [4] у кращому разі передбачають самоокупність діяльності ракетно-космічної галузі України, а насправді приносять країні борги. Навіть тому, що деякий час програми передбачали повернення витрат за кредитами, які видавались підприємствам галузі під державні гарантії [5].

Останнім часом Державне космічне агентство з підпорядкованими

підприємствами – в управлінні Мінстратегрозвитку України. Це дає сподівання на змінення ситуації: підприємства ракетно-космічної галузі України мають працювати на Україну, як і всі інші підприємства промисловості.

У КНР ситуація зовсім інша: жорстка позиція Уряду Китаю на постановлення завдань чергових п'ятирічок із невідворотною відповідальністю за невиконання завдань поєднується з державним регулюванням відносин між галузями, між військово-промисловим комплексом і цивільними галузями, зберігається традиція виготовлення військовими підприємствами цивільної продукції, і нарешті конверсія продовжується у формі впровадження технологій ракетно-космічної промисловості під контролем усіх урядових структур, включаючи військові (Управління військово-цивільної інтеграції).

Це дозволяє поряд із трансфером іноземних технологій з-за кордону піднімати рівень промисловості загалом, сприяє підвищенню конкурентоздатності китайської продукції як у самому Китаї, так і за його кордоном.

Це багатий досвід, який не є зайвим для України, в якій є наявні економічні проблеми і непрацюючі підприємства.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі використання китайського досвіду публічного адміністрування сформулювати пропозиції до правових аспектів включення ракетно-космічних технологій подвійного призначення в промисловість України.

Результати дослідження. Публічне адміністрування ракетно-космічної галузі України не вимагає втілення ракетно-космічних технологій, створених в галузі, в інші галузі промисловості. У час, коли законодавство України дозволило ведення ракетно-космічної діяльності приватним формам власності, вони, виходячи з умов комерціалізації і конкуренції, на свій розсуд зможуть передавати і продавати власті технології. У той же час державні підприємства й корпорації (які їх можуть замінити) повинні мати правову основу для втілення технологій поза межами галузі.

Існує приклад того, що дані дистанційного зондування Землі, отримані в державній формі власності, не можуть будь-кому передаватися чи продаватися в чинному законодавстві: ці дані є державною власністю.

Уявіть, яку процедуру треба пройти, щоб космічний знімок можна було вивести з державної власності (як будь-яке державне майно) і комусь передати чи продати.

Такої проблеми в Китаї немає. Розглянемо приклад двох міст Китаю – Яньтай і Циндао, розташованих на побережжі Жовтого моря. Вони розташовані поряд, мають єдину енергетичну систему на базі звичайних теплових, атомних і вітрових електростанцій, поєднані інфраструктурами. У Циндао і Яньтаї за рішенням місцевих урядів і за підтримки Державної Ради, партійних і військових органів влади створюються величезні центри оброблення даних дистанційного зондування Землі (ДЗЗ). Дані ДЗЗ використовуються в КНР державними і недержавними підприємствами і організаціями. У Яньтаї – це Національний парк спеціальних супутникових технологій [6], у Циндао – Qingdao Orbit Satellite Big Data [7, 8]

Центри ДЗЗ будуть отримувати дані з супутників недержавної компанії China Long March Rocket Co., Ltd. (має 12 супутників на орбіті Землі) [9] і від державних орбітальних угруповань.

Для забезпечення цього створено Східний аерокосмічний порт, з якого компанія China Long March Rocket Co., Ltd. буде відправляти в море плавучі космодроми для запуску твердопаливних ракет-носіїв типу Long March 11.

Інший приклад: використання супутникового зв'язку. Для його забезпечення створюється державна компанія China Satellite Network Group Co. Ltd. [10], завдання якої – створити й обслуговувати орбітальні угруповання з 13000 ширококомовних космічних апаратів на орбітах висотою 500-1145 км. В умовах державної конкуренції ця компанія буде працювати окремо від відомих аерокосмічних академій CASC и CASIC.

Ще один приклад поєднання військових і цивільних технологій: введена в експлуатацію система моніторингу поверхні землі аерокосмічними засобами (аерофотознімання в поєднанні з даними супутникового ДЗЗ) – Chinese Aeronautic Remote Sensing System (CARSS) [11]. Технологію розроблено Інститутом інноваційних досліджень аерокосмічної інформації при Академії наук Китаю.

Ми розглянули приклади тільки щодо дистанційного зондування Землі й низькоорбітального зв'язку. Але ж й інших прикладів удосталь. Передання військових (подвійного призначення) технологій здійснюється

державою через свої інститути влади в чинному правовому полі адміністрування.

З 2000 р. у КНР здійснюється «Програма 126» під егідою Центральної Військової Ради КНР [4]: Уряд КНР розсекретив і передав 2237 технологій у цивільний сектор економіки. У Білій книзі «Національна оборона КНР 2004 року» пріоритет віддано створенню технологій подвійного призначення, виконано «Національну середню і довгострокову програму науково-технічного розвитку (2006-2020 рр.)», затверджену в жовтні 2007 р. на 17 з'їзді КПК [4].

Адміністрування відбувається на основі Конституції КНР, низки законів, адміністративних актів Державної Ради КНР і актів місцевих урядів в їх комплексі. За контролю й участі ЦК КПК. Регулювання ракетно-космічної діяльності в цивільному праві здійснює Космічна адміністрація КНР.

Висновки. Вищевикладене дає підстави вважати доцільним урахувати при реорганізації ракетно-космічної галузі України досвід Китаю в публічному адмініструванні космічної галузі в частині впровадження технологій подвійного призначення в економіку України в такому:

а) визначити законом потребу впровадження технологій ракетно-космічної галузі в інших галузях промисловості;

б) ухвалити державну програму діяльності Державного космічного агентства України як Закону України на наступний період із забезпеченням економічної віддачі від цієї діяльності в рамках економіки України;

в) відредагувати Концепцію розвитку ракетно-космічної промисловості до 2032 р. як державну мету в інтересах економіки України;

г) враховуючи мирний характер дій України, розсекретити всі розробки часів УРСР у ракетно-космічній галузі України для їх впровадження в інші галузі промисловості України і для отримання зиску від продажу інтелектуальної власності держави в ракетно-космічній галузі (трансфер технологій) як в Україні, так і за її кордоном.

Усі дії щодо впровадження подвійних технологій в Україні слід здійснювати на основі публічного адміністрування ракетно-космічної галузі.

Чинне правове адміністрування в космічній галузі України це дозволяє здійснити [12; 13].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 черв. 1996 року із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 груд. 2004 р. № 2222-IV.
2. Закон України «Про космічну діяльність», від 15 листопада 1996 року 15 N502/96-ВР.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері космічної діяльності на період до 2032 року. Схвалено Кабінетом міністрів України 30 березня 2011 р. розпорядженням № 238.
4. Левенко О. С., Дрозденко О. С. Порівняльно-правовий аналіз адміністрування космічної діяльності в Україні і КНР : монографія / Під. наук. ред. Левенко О. С. Д., Домінанта Прінт, 2018. 72 с.
5. Загальнодержавна цільова науково-технічна космічна програма України на 2013-2017 роки, затверджено Законом України від 5 вересня 2013 р. № 439-VII.
6. Alexander Levenko, Julius Gutman. Public Administration of Space Activities in Europe and the People's Republic of China: an Example for Ukraine / Advanced Space Law, Volume 7, 2018. P. 32-44.
7. 10 с половиной часов, 5 районов и городов, 13 проектов! Следуйте за группой наблюдателей, чтобы коснуться новых отраслей промышленности Циндао (10个半小时、5个区市、13个项目！跟着观摩团触摸青岛的新产业). 2018 URL: <http://www.jimo.gov.cn/n28356046/n5218/n5234/210527100023933242.html>.
8. Коммерческая аэрокосмическая промышленность "Голова гуся", летящая на север (商用宇航“头雁”北飞记). 2018 URL: <http://www.xihai.gov.cn/n10/n10/n14/200106101707136047.html>.
9. Компания China Long March Rocket Co., Ltd. была основана, чтобы начать "коммерческую эру" китайских ракет (中国长征火箭有限公司成立开启中国火箭的“商业化时代”). 2018 URL: http://www.gov.cn/xinwen/2016-10/19/content_5121797.htm.
10. Правительство Китая упорядочило проекты создания низкоорбитальных группировок. 2018 URL:

<https://www.facebook.com/groups/ecoruspace.me/permalink/848772262381300/?sfnsn=mo>.

11. Китай запустив нову систему дистанційного зондування Землі. 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3285472-kitaj-zapustiv-novu-sistemu-distancijnogo-zonduvanna-zemli.html>

12. Larysa Soroka. Public Regulation of Space Activities in Ukraine / Advanced Space Law, Volume 4. 2018. P. 68 – 79.

13. Olga Yeshchuk, Anna Vasina. Chinese Space Law: Problems and Areas of Reforming / Advanced Space Law, Volume 3. 2018. P. 140 – 150.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Невінглоvsька Юлія Михайлівна,

здобувачка Науково-дослідного інституту публічного права

Щавинська Юлія Михайлівна,

здобувачка Науково-дослідного інституту публічного права

Зубов Олександр Сергійович,

кандидат юридичних наук,

здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук

Яра Олена Сергіївна,

кандидат юридичних наук, професорка,

докторантка Науково-дослідного інституту публічного права

Махмурова-Дишлюк Олена Петрівна,

кандидат юридичних наук,

докторантка Науково-дослідного інституту публічного права

Левенко Олександр Сергійович,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Випуск 1, 2019

Том 3

Відповідальний за випуск — В. Галунько

Коректор: В. Демченко

Комп'ютерне верстання – В. Демченко